అతిథి దేవుఁడు

కాకినాడలో ఒక యిల్లుమాత్రమే ఆనందరావు ఆస్తి. అతనికి సంబంధించిన తతిమ్మా ఆస్తి యావత్తూ భార్యద్వారా సంక్రమించినదే.

స్త్రీ ధనమువలన జీవింపవలసిన దైన్య మతనిని అతిగా బాధించినది. కావున తన భార్య జ్యోతికి వచ్చు ఆస్తిలో రెండులక్షలు నిలువచేసి తనపేరున పొతమూరు అను గ్రామము కొన్నాఁడు.

ఆనందరావిపుడు తనపేరున కాకితములో నెక్కిన ఆస్తి చూచికొని పూర్వపు దైన్యము వదలివేయఁగలిగెను. లోకులు మాత్రము పొతమూరుకూడ జ్యోతిదేయని వ్యవహరించు కొనుచుండువారు. జ్యోతికిని ఆనందరావునకును అటువంటి వ్యవహార మెన్నఁడును కలుగలేదు. ఆఁడుదానికి మగవాఁడే దైవము. మగవానికి మతిలేఁడుకదా!

ఆనందరావునకు నియోగులకుండు ఆత్మగౌరవ మెక్కువ. వైదికులకుండు భక్తియు అధికమే. యాచింపవచ్చు అవధానులకు నాలుగైదునాళ్లు స్విష్టకృత్తుగా భోజనము పెట్టి రొండిని పెట్టుకొనుటకు నాలుగైదురూకలకు తక్కువ లేకుండ ఇచ్చువాఁడు. ఆ బస్తీలో యాచకుల కందఱకు ఆ యిల్లే యింత హావిస్సు ఇచ్చును.

ఆనందరావు మంచి పేకాటగాఁడు. అందు అందఱకు బాకీలేకాని ఎవరికిని ఏనాఁడును తీర్చినటులు తోఁపదు. ఎవ్వరైనను ఇంటికి వచ్చి అడిగినపుడు ఆనందరావు తాళపుఁజెవులకు తడవులాడుకొనుచుండఁగా అతని గుమాస్తా వెంకటరావు అది కనిపట్టి 'ఇపుడు డబ్బులేదు పో!' అని బోకరించుచుండువాఁడు. అటులు బోకరించుట ఆనందరావునకు ఇష్టము కాకపోయినను ఊరకుండువాఁడు. జ్యోతి మాత్రము మనస్సునందు పరితపించుచుండెడిది.

2

చిననాఁటనే తలిదండ్రులు పోవుటవలన వెంకటరావు గాలికి పెరిఁగెను. ఉన్న పొలము కొంచెము అమ్ముకొని మెట్రిక్యులేషన్‌దాఁక వచ్చెను. ఆఱు దండయాత్రలు చేసెనని సహపాఠు లందురుకాని యతఁ డొప్పుకొనఁడు. అయిదేండ్లుమాత్రమే తప్పితినని యతఁడు వాదించును. వెనుకటి రికార్డు తుగులఁబడిపోవుటవలన ప్రతివాదులా

విషయమున పోరాడరు. అంతటితో ఆ చదువంతమయినది.

కొన్నాళ్లు నాటకములలో తిరిగెను. కంఠమున కాకి అధిదైవతముగా ఉండుటవలనను, ఆంధ్రమున ఆదరము లేకపోవుటవలనను అందులకును తిన్నగా పనికిరాలేదు. కాని ఆనాటకరంగము ప్రసాదించిన ఆఁడంగిరేకుల గుణములు లోనగునవి కొన్ని అతనియందు నిలిచి పోయినవి. పిమ్మట వెంకమ్మ అను ఒక దిక్కుమాలిన విధవను తీసికొనివచ్చి ఆమెచే పూఁటకూళ్లు సాగించెను. అటువారితో పోటీచేయలేకపోవుటవలన అందులను కడుపునిండ తిండి దొరకలేదు. అయినను ఆ వ్యాపారము ఇంకను మానలేదు. ఆవలి యాధారము చూచుకొని కాని యీవలి యవలంబనము పురుగేని వదలదు కదా!

సరిగా ఆ సమయమునకే ఆనందరావు పొతమూరు కొనుట సందర్భించినది. ఆనందరావు సొంతయాస్తికి ఒక సొంతగుమాస్తా కావలసివచ్చెను. వెంకటరావు అతికెను.

ఆనందరావు తనగుమాస్తాను తనయింటనే భుజింపుమని యనునుగాని పండుగునాఁడైనను వెంకటరావందులకు సమ్మతింపలేదు. సాటివానియింట తినుట గౌరవమునకుహాని యని యతని విశ్వాసము.

శూద్రుఁడు బ్రాహ్మణునియింటి కతిథిగా వెళ్లునుగాని సాటిశూద్రునింటికి చనఁడు. సాటీ వానియింట కులగౌరవమున కేమి లోపము వచ్చునో యని వానికి జంకు. తనకన్న ఎక్కువకులమువాఁడగు బాపనియింట తనకు మర్యాద లేకపోవుటయే మర్యాదయని యతని విశ్వాసము. కాని యే యింటనైనను వైదిక బ్రాహ్మణునకు మాత్రము ఏ కోశమునను శంకలేదు.

వెంకటరావు పరగృహమున విస్తరివేసి యెఱుఁగఁడు. అతనికి పూఁటకూలి యింటనే అన్నప్రాశమయినది. అతనికదే స్వగృహము. పూఁటకూలియింట ఎంత స్వాతంత్ర్యముండునో నిర్ణయింప వెంకటరావు ప్రమాణము. ఏలయనఁగా ఆహా ఈ పీఁట లెంత తేలికగా ఉన్నవో చూడుఁడు! అని పొగడుచు ఆకాశమున కెగురవేయు వాఁడు. అవి క్రిందఁబడి యిబ్బడి యగునవి. మంచినీరు అడుగుటకు క్రిందపఱచియున్న నాపరాతి మీఁద జర్మనీగ్లాసుకొట్టి 'నాకెంత ముడ్డికుదురున్నదో నీకును అంతయే' అని నిందించుచు నీరు పోయించుకొని చేపట్టు వదలువాఁడు. కొన్ని విస్తళ్లమీఁదుగా ఆ వఱదపోవుచుండఁగా విస్తరిలోని అన్నముతీసి అడ్డుకట్టలు ఆనకట్టలు పోయుచుండువాఁడు. ఇట్టి పనులవలన వెంకటరావు ప్రమాణముకాఁడని యెవఁ డనఁగలఁడు?

3

దైనందినమును పలువురు వచ్చుచుండుట వలనను వచ్చినవారకందరకు జ్యోతియే పలురకముల వంటలు చేసిపెట్టుటవలనను వెంకటరావు తన యజమానుని యింటినిగూడ పెద్దపూటకూళ్ల యింటిగా పరిగణించుటయే కాక జ్యోతిని గుఱించి ప్రక్కగుమాస్తాతో పెద్దవంటలక్కయని వ్యవహరించుచుండును. 'ఆనందరావు పిల్లజమీందారు. పిల్లజమీందారేమి? పెద్దజమీందారే. జ్యోతి కిఱువది వేలువచ్చును. తనకు పదివేలు వచ్చును. ఇంత ఆదాయముకల యిల్లాలు సొంతచేతులతో వంట చేసిపెట్టుట వైదిక కుటుంబములలోనే లేదే! ఇఁక నియోగిబిడ్డయా' అని తనకే నామర్దాగా నున్నటులు వెంకటరావు లజ్జించుచుండువాఁడు.

వంటవాఁ డనఁగానే ఆచార్య వ్యవహారములు తిన్నగా జరగవని జ్యోతియే వంటచేసికొనును. కాని ఆనందరావు కొన్నాళ్లు వంటవాని ముచ్చటలు చూడక మానలేదు. వంటవానితో తానుగూడ ప్రతినిమిషము ఉండవలసి వచ్చుటచేతను, వైదికబ్రాహ్మణులు తిండి కుండక పోవుటచేతను, అవధానులకు తన యింటనే విందులిడి వారిచే ఆశీర్వాదము పొంది తత్ఫలముగా పుత్రప్రాప్తి కుతూహలము పొందియుండటచేతను ఆనందారవు నింట వంటవానికి మఱి ప్రవేశము లేకపోయినది. అపత్కాలమున ఏ యవధానులుగారో వంటచేసి పెట్టువాఁడు కావున వారికి ఆ విషయమున అట్టే కష్టము కలుగలేదు.

పంక్తిలో బ్రాహ్మణుఁడు లేనియెడల ఆనందరావున కానాఁడు పస్తే. ఒకనాఁడు బ్రాహ్మణుఁడు లేని దుర్దినము తటస్థించినది. వెంకటరావును ఆహ్వానించెనుగాని యీ తడవ పండుగునాఁడు వచ్చెదనన్నాఁడు. బలవంతము చేసినకొలఁది బిగిసినాఁడు. తుదకు జ్యోతి యింటిలోనుండి వెలుపలికి వచ్చి 'నాయనా! నీవు వచ్చిననాఁడే మాకు పండువు. నామాటనయినను మన్నింపు' మని యడుగఁగా వెంకటరావు తల యూఁపినాఁడు.

ఆఁడుదానిమాటలో తల్లిప్రేమయు, మిత్రుని యనురాగమును, గురువునాజ్ఞయు నున్నవి. వెంకటరావు హృదయశిల జ్యోతిప్రార్థనచేఁ గరఁగినది. వెంకమ్మకు కబురంపి అక్కడనే ఆఁగిపోయినాఁడు.

ఆనందరావు స్నానమయినది. వెంకటరావు నిఁక స్నానము చేయుమన్నారు. వెంకటరావున కచట స్నానముచేయ సందేహముగానే యున్నది. ఏలనఁగా వెంకటరావెపుడును భూదేవత కర్పించుటయేకాని తన బట్టను తాను పిడుచుకొని యాఱవైచికొనుట యెఱుఁగఁడు. అందును పరగృహమున తనబట్ట తాను పిడుచుకొని

ఆఱcగట్టుకొనుట యెంతకష్టము! కాని ఆ గ్రీష్మాంతమున అడవిజంతువులు కూడ జలకమాడక తప్పదు. అందువలన అతcడును ఎట్టులో స్నానము చేసెను. ఉదకము యొక్క శబ్దము ఎవరికిని వినిపింపని లాగున బట్ట పిడుచుచుండెను. బట్టయొక్క ఒకచెంగు పృథివీగంధమును మూచూచుచున్నది. రెండవచెంగు చేతులలో నున్నది.

వెంకటరా వెంతసేపటికిని లోనికి రాలేదేమి యని జ్యోతి యచటికి రాcగనే ఆ పరాభవము సహింపలేక వెంకటరావు తన పనిని తొందరగా ముగింప తొక్కిసలాడు చుండcగా జ్యోతి 'ఆ పని నీకెందులకు? దాసి పిడిచి ఆఱవైచునుగదా! లోనికి వచ్చి మడి గట్టుకొనుము' అనుచుండcగా చేతులలో నున్న రెండవచెంగుకూడ కుసుమాంజలివలె నేలపైc బడెను.

'అబ్బే! నే నేమియుచేయుట లేదు. క్రిందపడవైచుచునే రాcబోవుచుండగా మీరే వచ్చితిరి' అని లోపలికి వెళ్లి పీcటమీcద నున్న మడిబట్టి కట్టుకొనుటకుcగూడ మొదట కొంచెము సందేహించెను. ఏలనcగా వెంకటరావునకు మడిబట్ట కట్టుకొనుట అనునది అదియే మొదలు. కట్టువిడిచినబట్టగాని, చాకిమడతగాని తనదేమియు నచట లేమి దానిని కట్టుకొనక తప్పినదికాదు. ఆ మడిమడుపు కట్టుకొనుచుండcగా వెంకటరావునకు గగురు పొడిచినది. ఆ వలిపెమున నతcడు మృదుస్పర్శ ననుభవించుటకు బదులు గఱుకుముండ్ల స్పర్శ ననుభవించెను. కాని కట్టుకొనిన కొంతసేపటికి దాని పరిశుభ్రత ప్రత్యక్షము కావుట మొదలు పెట్టినది. ఏలయనిన అది సామాన్యముగా పరులకు మడిబట్టగా ఇచ్చు తలంటు కొల్లాయిగుడ్డ కాదు. పాపమది మృదుల వస్త్రము.

అందాcక పద్మాసనము వేసికొని కూరుచున్న ఆనందరావు అపుడే కనులు తెఱచెను. నగ్నమయిన తన నైచ్యము ఆనందరావు కనులార చూచిపోయినటులు వెంకటరావు మనస్సులో రాయిపడ్డది.

వెంకటరావునకు తూష్ణీం సంధ్యావందనము చేయుటయైనను చేతకాలేదు. చిన్నపుడు జ్యామెట్రీలో నేర్చికొనిన సర్కిల్ ఒకటివేసినాcడు కాని ప్రాణాహుతు లభినయించుట చేతకాలేదు. వాని యన్నిటిమాట యటుండcగా అన్నము తినుటగూడ చేతకాలేదు.

పెద్దమనుష్యులలో అన్నము తినుట చాలcగష్టమే. తమకు భిన్నమయిన ఏ యాచారములు సంభవించినను పెద్దలు వానిని మ్లేచ్ఛాచారముల క్రింద కట్టుదురు. తుదకు రుచిలోను అంతియే. పిన్నలలోcగూడ ఒక వింత లేకపోలేదు : కావలసిన యే పదార్థము గాని యడుగుట తమకు మానహానిగా తలcచుటయు, వడ్డించుచుండcగా చాలుc జాలునని మొగము చిట్లించుకొని తక్షణము కొంత యావలc బాఱవైచుటయు.

వెంకటరావునకు పూఁటకూటి యింటి రాచఠీకము, ఆనందము ఒక్కసారిగా మాయమయిపోయి దాస్యదుఃఖము లారెంటి స్థానములను ఆక్రమించుకొనెను. ఆనందరావునకు భోజనవేళలో మూఁడేండ్లనుండి మూకవ్రతముండుటచే సరిపోయినది కాని, కానిచో అతని ప్రతిమాటయు శూలమువలె వెంకటరావును బాధించియుండును. నడుమనడుమ తల్లిప్రేమతో ఇది కావలయునా అది కావలయునా అని యడుగుచు ఆ రంగ మధ్యమునకు జ్యోతియే రానియెడల వెంకటరావున కంధకారమునందు భుజించునటులు ఉండెడిది.

వెంకటరావుకడుపు నిండలేదని జ్యోతికి తెలియును. ఏలయనఁగా ఆమె సిగ్గునకును ఆఁకలికిని జరిగిన పోరాటమును కనులార చూచినది. మఱిమఱి యడుగుచో ముడుచుకొనిపోవు నాతని నాగరకతాదేవత కెఱుఁగ నటులు బలియిడినను అది ప్రసన్నముకాలేదు.

'వెంకటరావూ! నీవు పదినాళ్లపాటు మాయింట భోజనము చేయవలయును. వెంకమ్మను పదినాళ్లపాటు మావదినెగారి యింట నుంపవలయు"నని జ్యోతి యన్నది.

ఆ పదిదినములలోను ప్రాణములు పోవుననుకొన్నాఁడు వెంటకరావు. జ్యోతి మొగము చూచినాఁడు ఆనందరావు. వెంకటరావేమియు సమాధానము చెప్పలేదు. ఇరువురు లేచి చేతులు కడగుకొనిరి.

ఆనందరావుకూడ వెంకమ్మను తన అక్కగారి యింటికిఁ బంపవలయును గాఁబోలునని యనుకొన్నాఁడు. తమలపాకులు వేసికొనుచు 'వెంకటరావూ! ఈ రెండు మెతుకులు మాయింటనే నంజుదువుగాని వెంకమ్మను మా యక్కగారియింటికి పంపుచువీ!" అని అన్నాఁడు. అపుడు వెంకటరావునకు తన తక్కువతనమును, ఆనందరావు అధిక్యమును గోచరించినవి. అతఁడు 'చిత్తము' అని అన్నాఁడు. ఆనందరావు కనుఁగొనలేదు గాని దూరమునందున్న పాఠకుఁడు అతని యంగీకారములో ఎంత అనంగీకార మున్నదో తెలిసి కొనకపోవఁడు.

4

వెంకటరావు మెల్లమెల్లగా ఇంటికి నడిచి వెళ్లెను. విస్తళ్లు ఎత్తుకొని అపుడే వెంకమ్మ ఇల్లు శుభ్రపఱచుచున్నది. పదనొకండు గంటలు వినఁబడినవి.

వెంకటరావు పరుండెను. వెంకమ్మపై తన యాధిపత్యము వినియోగింప కుతూహలమతనికి కలదు గాని ఆనందరావు నియోగమునఁగలుగు నైచ్యము బయటఁ బడక మానదని వెంకటరావు తన యాధిపత్యము నుపయోగింపఁ బూనుకొనలేదు.

తప్పించుకొన నుపాయము లాలోచించుచుండెనుగాని యే యుపాయమైనను వెంకమ్మతో సంప్రతింపని దెటులు?

అతఁడు సహజసిద్ధమైన నిద్రను ఆలోచనలు పెట్టుకొని ఆఁపుకొనుచుండెఁగాని తుదకొక స్వప్న మారెంటిని అవలికి నెట్టి యాక్రమించుకొనియెను." 'పొతమూరునుండి తొందరపనిమీఁద వచ్చి తనను లేపుచు 'నిఖామాను' వాకిట నిలువఁబడియున్నాఁడు. తాను లేచి వస్త్రములు సరుదుకొన్నాఁడు. వెంకమ్మను పంపకుండుటకు దైవము సాయము చేసెనని సంతోషించుచున్నాఁడు.' ఉలికిపడి లేచి 'శ్రీరాములూ శ్రీరాములూ!' అని పిలిచెను.

'పలవరించుచుంటివా యేమి, పండుకొనుము. శ్రీరాము లెక్కడినుండి యిపుడు వచ్చును?' అని వెంకమ్మ అనెను. తన దురదృష్టమునకు వగచుచు వెంకటరావు శయనించెను.

తెలవారఁ బోవుచుండగా ఆనందరావు కడనుండి వెంకటరావు కొఱకు జమాను వచ్చెను. వెంకటరావు వానిని గాంచి తటపటాయించెను. 'వచ్చెదను లెమ్ము, వెళ్లు' మని చెప్పెను.

'దగ్గఱ నుండి తీసికొని రమ్మన్నా'రని జమాను కదలలేదు.

వెంకమ్మను వారియింటికిఁ బంపుటకే వార్త! అందులకే జమాను దగ్గఱ నుండి తీసికొని వెళ్లుట! 'చీచీ, ఈ యుద్యోగము మానుకొననిచో మానపోని. వెంకమ్మను వెళ్లవలదందునా? రాత్రి పంపుదు నంటిని. వెళ్లు మందునా? చీచీ; తల చితుకకొట్టు కొందును.' అని యిటులు మల్లాగుల్లాములు పడుచుండఁగా మఱియొక జవాను వచ్చెను. ఏమియుఁ దోఁపక 'ఈవిషయము వెంకమ్మకే వదలెద' ననుకొనుచు వెంకటరా వానందరావు నింటికి వెడలి పోయెను.

వాకిట పొతమూరి 'నిఖామాను' శ్రీరాములు కూర్చుండి యుండెను. కాకితములు సరిచేసికొనుచు కుర్చీలో కూరుచుండిన యానందరావు కిటికీనుండి కానిపించుచుండెను. శ్రీరాములు కానిపించుటతోడనే వెంకటరావు ముఖము మాఱెను. వడిగా నడచి 'శ్రీరాములూ! రాత్రి నన్ను పిలిచితివి కాదు?' అని యడిగెను. శ్రీరాములు తెల్లఁబోయి 'నే నిపుడే కదా వచ్చితిని అనెను. వెంకటరావు ఆనందరావుకడ కేఁగెను.

'గురవారాయనికి ప్రాణముమీఁదికి వచ్చి నదఁట. అతని నోటునకు కాలదోషము పట్టుటచే ప్రాణమే పోయినది. మఱల దానికి ప్రాణప్రతిష్ఠ చేయించుకొని రమ్ము. రైలువేళ అయినది' అని చెప్పుచు ఆనందరావు నోటు వెంకటరావున కిచ్చెను.

వెంకటరావు మనస్సు రెండువిషయములచే ఉక్కిరిబిక్కిరి యయినది: ఒకటి వెంకమ్మమాట యెత్తకుండుట; రెండవది తన స్వప్నప్రకారము ఇంచుమించుగా శ్రీరాములు వచ్చుట.

మఱి మాటలాడక వెంకటరావానోటు జేబులో వైచుకొని వంటయింటి దెస దొంగచూపులు చూచుచు బయటికి నడచెను. శ్రీరాము లతని ననుగమించెను. వెంటనే యింటికి వెళ్లి తాను పొతమూరు పోవుచున్నటులు తెలిపి రైలుసంచి తీసికొని రైలుకడకు నడచెను. రైలెక్కిన తరువాత అతని మనస్సున కాస్వప్నమును గుఱించి తలపోయుటకు అవకాశము చిక్కెను.

'నేఁటినుండియు నాలో ఏదియో ఒకశక్తి పనిచేయుచుండు ననుకొందును. నాకు కలలో ఏ యుపాయము స్ఫురించెనో అదియే యేల సిద్ధింపవలెను?' అని నడుమనడుమ ననుకొనుచు కలలోని ప్రతియంశమును గుఱుతునకుఁ దెచ్చికొని సంతసించుచుండెను. కాని జ్యోతి వెంకమ్మకు కబురంపి పిలిపించునేమో! వెంకమ్మ వెళ్లునేమో! తాను వెళ్లువఱకు రంగము మఱల మొదటికి వచ్చునేమో! అను సంశయముకూడ ఆ సంతసము వెనుకనే తాపీటము చేయఁబడియుండెను.

కొవ్వూరున దిగి పూఁటకూటియింటికి పుట్టింటికి వెళ్లినటులు వెళ్లెను. అచట అన్నము తినుచు రొట్టలు వేయుచుండెను. పదార్థములు రుచ్యములుగా నున్నందులకు కాదు. మఱల సొంతగృహ మబ్బినందులకు. రాత్రి సగము మాఁడిన యతని కడుపిపుడు బెత్తెఁడుబికెను. లేచి వాకిటఁ బండుకొని యిటులాలోచింపఁ దొడఁగెను: 'పొరుగింటి భోజనమునకు పూఁటకూటింటి భోజనమునకు పోలికా? అచట కావలసినది కూడ వలదు వలదని అఱతుము: ఇచట అక్కఱలేనిదికూడ కావలయునని దబాయింతుము. అచట చెంబులు మెల్లగా పెట్టుదుము: ఇచట సత్తువకొలఁది విసరి పాఱవైతుము. అచట మాటలాడము: ఇచట ఇల్లెగిరిపోవునటు లుపన్యాసము లిత్తుము. కావుననే పూఁట కూటియిండ్లకు ఆనందభవనమని, ప్రమోదారామమని పేరులు.

మనదేశమున అతిథిపూజ అనునది కడు దుర్భ్యాసమయిన విషయము. తన పనిమీఁద నెచటనుండియో బయలుదేరి యెచటికో వెళ్లు విధవ హరియఁట! వాని కింటిల్లిపాది పూజ. కాని సామాన్యముగా అతిథులు తమకు కావలసినదానిని అడిగి పెట్టించుకొనను లేరు, ఇంటివారును చేయి విడిచి పెట్టను లేరు. అతిథులు సోమరులు; గృహస్థులు తమ సర్వస్వము వారికి ధారపోసినటులు కనఁబడు పంచకులు.'

వెంకటరా విటులు తనలో తానుపన్య సించుకొనుచుండఁగా శ్రీరాము లొక బండి తెచ్చెను. వారు పొతమూరునకు పయనమయిరి.

5

గోదావరిపై వేసవి కాలపు గాడ్పులు బయలుదేఱినవి. ఇసుక తెరలు లేచి తెర చాఁపలవలె కొట్టుకొనిపోవుచున్నవి. అవి ఆఁగిన పిదప చల్లనిగాలి వీతెంచినది. క్షయచే చిక్కి శల్యమైన గోదావరి యారోగ్యమునకు ఆ గాలి వచ్చి నటులుండెను. ఆ గాలి వెనుక వానదేవుఁడుకూడ చిటపట చినుకులతో బయలుదేరెను.

ప్రొద్దుగ్రుంకువఱకు వెంకటరావు పొతమూరు చేరెను. గురవారాయని వాకిట కాలుపెట్టెను. ఇఁక వాన కుండలతో బోసెను.

గుటగుటలాడుచున్న గురవారాయని ప్రాణము లుద్రేకించిన యా మహాప్రాణములో లయము చెందునటులున్నవి కాని ఆనందరావున కితఁడు నోటు తిరిగి వ్రాసియిచ్చునా? యీయఁడా? చూత మనుకొని ఆగినటులున్నవి.

కొంతసేపటికి వెంకటరావందులకు వచ్చెనని గురవారాయనికి తెలిసెను. అతఁడు వెంటనే క్రొత్తనోటు వ్రాయించెను. అందు వ్రాలు పెట్టుటకు కలము చేతఁ బట్టుకొని ఒక యక్షరము వ్రాయువఱకు తలతిరిగి పఱపుపై నొఱిగెను.

ఇటులు రెండు ప్రయత్నములు జరిగెను. రెండుమాఱులును మూర్ఛ వచ్చెను. గురవారాయని భార్య కృష్ణవేణి 'అయ్యా! మీపైకము పోదు; నేను నోటు వ్రాసియిచ్చెదను. మఱి మీరు బాధింపవల'దని ప్రార్థించెనుగాని వెంకటరావునకు ప్రాణమునందలి తీపి యేమి తెలియును; డబ్బునందుఁగాని? అతఁడా రేయి నచటనే జాగరించెను.

సూర్యోదయమునకుఁగాని గురవారాయనికి స్మృతి కలుగలేదు. స్మృతి కలిగిన వెంటనే వెంకటరావును బిలిచి నోటిమ్మని అడిగి పుచ్చికొని అతి ప్రయత్నముతో ఇటు వ్రాలుపెట్టి అటు ప్రాణములు వదిలెను.

వెంకటరావొక నిమిషమేని అచట నిలువలేకపోయెను. రేయెల్లయు వాన కురియుటచే బండి కుదరలేదు. సమీపగ్రామమగు భట్టుపల్లిలో భోజనసదుపాయము శ్రీరాములు చెప్పఁగా నడచిపోయెను. రాత్రి ఉపవసించుట చేతను, ఎన్నఁడు నడిచిన వాఁడు కాకపోవుట చేతను వెంకటరావు నడువఁజాలక పోయెను. నోటు తిరిగి వ్రాయించికొనిన సంతసమే అతనినెటులో నడిపించెను. పదనొకండు గంటలు కతఁడు భట్టుపల్లి సమీపించెను. ఇఁక ఆ గ్రామమున ఏ ఆనందభవనమునకో వెళ్లవచ్చునని యతని తలంపు.

గ్రామకంఠమునఁ జింతచెట్లక్రింద పశువులఁ గాచికొనుచు పదములు పాడుకొనుచున్న పైలానిఁ జూచి 'యీయూర పూఁటకూటియిల్లు ఉన్నదా?' అని యడిగెను.

'ఛీ ఛీ, పల్లెటూరిలోఁ గూడ పూఁటకూటి యిల్లు ఉండవలసిన గతి యింకను పట్టలేదు. వెళ్లవయ్యా, ఢుంఢీశ్వరులవారి యింటికి; నీబోటి వారెందఱు వచ్చినను ఎన్నాళ్లున్నను పప్పులతో అన్నము పెట్టుదురు' అని వాఁ డనెను.

వెంటకరావు గుండెలు కొట్టుకొనెను. 'రాత్రి భోజనము లేదు; కాని కొవ్వూరే చేరు వాఁడను. నేను వెళ్లి వైదిక బ్రాహ్మణునివలె ఊరక భోజనమిడుఁడని యెటులు ప్రార్థింపఁ గలను?' అని అనుకొనుచు నడచుచుండెను.

చెఱువుమెట్లమీఁద కూరుచుండి మాధ్యాహ్నిక మొనర్చుకొనుచు ఢుంఢీశ్వరుఁ డామాటలు వినెను. వెంకటరావు సమీపింపఁగా లేచి దాపునకు వచ్చి 'అతిథి ర్నారాయణో హరిః' అని నమస్కరించి 'తాము మాయింటికి భోజనమునకు దయచేయవలయును' అని ప్రార్థించెను.

'ఈ యూర బండ్లు కుదురునా? నేను కొవ్వూరునకుఁ బోవలయును. భోజనమున కేమిలెండు!' అని వెంకటరావనియెను.

'తమకు భోజనమునకు కొఱఁతయని కాదు. మిట్టమధ్యాహ్నమున నడతెంచిన మీరు నారాయణులరు. మాయింట విందు కుడిచి గాని మఱిపో వీలులేదు' అని ఢుంఢీశ్వరుఁడనెను.

వెంకటరా వెట్టకేలకు సమ్మతించెను. నేను వెంట వచ్చి దిగవిడుతునని ధుంఢీశ్వరుఁ డు మెట్లెక్కఁ బోవుచుండఁగా వెంకటరావు 'ఇచటనుండి చూపుఁడు; మీరు రానక్కఱలే' దనఁగా ఢుంఢీశ్వరుఁడు 'అదిగో రావిచెట్టు! దాని కెదుటియిల్లే!' అని తెల్పెను. వెంకటరావు కాళ్లీడ్చుకొనుచు వారివాకిలి చేరెను.

చాలమంది అతిథులు దొడ్డిలో బ్రహ్మ యజ్ఞము చేసికొనుచుండిరి. ఒకతె యిల్లు పరిశుభ్రపఱచుచుండెను. తాలింపు తావులు అతని బెల్లించుచుండెను. నడుమునకుఁ గట్టిన కంచి తుండు అరుఁగుమీఁది చాఁపపై పఱచుకొని పడుకొనెను. ఆఁకటినుండి వేఱుపఱచి నిద్ర యతని నుపలాలించెను.

'అవిధినాకృత మకృతమ్' అనుకొనుచు ఢుంఢీశ్వరుఁడు మఱలఁ జెఱవులో సంధ్యా వందనము మొదలయినవాని నన్నిటిని ముగించి యింటికి వచ్చెను. అతని భార్య రంగవల్లి తీర్చి దీపారాధనము చేసెను. మడి గట్టుకొని దేవతార్చన యారంభించెను.

'ఆహా! ఫస్టుబెల్ అయిన' దనుకొనుచు కనులు తుడుచుకొని వెంకటరావు లేచి కూరుచుండెను. భోజనమునకు పిలుచులోపల స్నానమొనరించి వత్తు ననుకొని కాలంకున కేఁగెను.

ఒకొక్కరే దేవతార్చనలు చేయుచుండిరి. ఒకరికన్న మఱియొక రాలస్యము చేయుచుండిరి. వారికి వచ్చిన ధ్యానశ్లోకములన్నియు నాలుగైదుమాఱు లావృత్తము లగుచున్నవి. వెంకటరావు చెఱువునుండి వచ్చి పట్టుబట్ట కట్టుకొని వాకిటఁ గూరుచుండెను. అతఁడు నిదురచే తూఁగుచుండెను. గోడ కానుకొనియే అతఁడు కునికెను.

కొంతసేపటికి చెంబులు పైకెత్తి మంచి నీరు త్రాగు గళబిలధ్వనులు 'నేయి తెమ్ము కూరతెమ్ము' అను పురమాయింపులు 'అన్నపూర్ణవంట' అను పొగడ్తలు వెంకటరావును లేపినవి. తనను కనుఁగొనలేదను మంట ఆఁకటి మంటకు తోడయినది. అతఁడు లోలోపల ఢుంఢీశ్వరునిపై కారాలు మిరియాలు నూఱెను.

అతిథికి అన్నముపెట్టి తీఱవలసిన నియమమేమేనికలదా? లేకపోయినను అతిథియే ఆ నియమమును స్థాపించినాఁడు. తనను అగౌరపఱచినాఁడను నేరము మోపుట కతిథికి సంపూర్ణమయిన అధికారము కలదని వెంకటరావున కెఱుకపడెను. ఆ నేర మెన్నటికిని పరిమృష్టము' కాకుండ నుండవలయునని వెంకటరావు తలఁచెను. ప్రతియూరను పూఁటకూటి యిండ్లుండుఁగాక! అందును ఢుంఢీశ్వరుని యిల్లు ఆనందభవన మగుఁగాక!' అని యాశీర్వదించెను.

అతిథులు నారాయణస్మరణ మొనర్చుచుండిరి. ఆ భగవన్నామకీర్తనారస నిమగ్నుఁడైన ఢుంఢీశ్వరున కింతవట్టు వెంకటరావు గోచరింపలేదు. కొంతసేపటికి అందఱ మొగములు చూచినాఁడు. ఆ మొగములలో నీలాలకపరివేష్టితమగు మొగమేది? అతని మొగమున క్షమించినను క్షాళితము కాదేమో యనునంత అపరాధము కానిపించెను. అతిథులందఱు తెల్లఁబోయి చూచుచుండిరి. భార్యపట్టుకొనిన పళ్లెము పట్టుకొనిన పాళముగా నిలువఁబడి పోయినది.

ఢుంఢీశ్వరుఁ డంట్లచేతితో లేచి వాకిటి కరిగెను. వాకిలి శూన్యముగా నుండెను. నారాయణ స్మరణచేయుచు నతఁడు వీధిలోని కరిగెను. అంతయు శూన్యము, అంతయు శూన్యముగా నుండెను. 'నా నారాయణుని నేను పోఁగొట్టుకొంటిని, నా నారాయణుని నేను పోఁగొట్టుకొంటి' ననుచు నతఁడు శూన్యమును పరికించెను. అతని మన స్సాశూన్యమున లయము చెందెను.

కొంతవడి కతఁడు లేచి ఘంటాపథము వెంటఁ బరుగిడెను. కొలఁది దూరముననే బండిలో వెళ్లుచున్న వెంకటరావాతనికి కానిపించెను. ధుంఢీశ్వరుఁ డొక్క పరువున బండిని సమీపించి దోయిలి యొగ్గి 'నాయనా! నన్ను క్షమింపుము! నేను నిన్ను మరల కనుఁగొనక మఱచితిని.' అని బండివానితో తన ప్రమాదమును చెప్పికొని బండి నాఁపుమనెను. వెంకటరా వినుమంతయు నంగీకరింప లేదు. ధుంఢీశ్వరుఁడు పలుమాఱులు బతిమాలుకొనెను గాని వెంకటరావు 'నేనిఁక వెనుదిరుగను' అని చెప్పివైచెను. 'నేను బండి కట్ట'నని బండి వాఁడు ఎద్దును విప్పి వైచెను. వెంకటరా వొక్కదూఁకు దూఁకి పరువిడ నారంభించెను. ధుంఢీశ్వరుఁడు 'నాయనా! నీవు రాకున్న నే నిఁక మధ్యాహ్న భోజనము మానివైచెదను' అని ఒట్టిడుకొనెను. వెంకటరావు 'రాత్రిభోజనము కూడ మాను' మనెను.

ముందు వెంకటరావును వెనుక ధుంఢీశ్వరుఁడును పరువిడుచుండిరి. ధుంఢీశ్వరునకు చాలివచ్చెను. అతఁడు బిగ్గఁఅగా

'ఆశాప్రతీక్షే సంగతం సూనృతామ్
చేష్టాపూర్తే పుత్రపశూంశ్చ సర్వాన్;
ఏతత్ వృంక్తే పురుష స్యాల్పమేధసో
యస్యానశ్నన్ వసతి బ్రాహ్మణో గృహే.'*

అని పఠించుచు నేలఁబడిపోయెను. అతనినోట మఱిమాటరాలేదు. అతని శరీరమునుండి స్వేదము ప్రవహించి ఆఁగిపోయెను. అతనిని బండిపై వేసికొని బండివాఁ డింటికి తోలుకొని పోయెను.

● *భారతి - మార్చి - 1927* ●

---

* ఎవనియింట బ్రాహ్మణుఁ డుపవసించునో వానికి రాఁగోరుకొను ఫలమును, వచ్చునను సమ్మిశ్రకల ఫలమును, సత్యవాక్ఫలమును, ఇష్టాపూర్తముల ఫలమును, పుత్రులును, పశువులును –ఈ సర్వమును నశించును. (కఠోప-1-వ)